

Νεοελληνική γλώσσα και λογοτεχνία Σκέψεις για τα θέματα Το Θέμα Β

Επαναλαμβάνουμε από την 1^η δημοσίευση ότι οι επισημάνσεις και οι όποιες «λύσεις» ή οδηγίες συνθέτουμε έχουν προκύψει μέσα από την τριβή μας με τα προγράμματα, την παρακολούθηση ποικίλων ημερίδων και σεμιναρίων, την επίμονη και συχνά επίπονη συζήτηση με συναδέλφους, οι οποίοι, επίσης, μοχθούν μέσα στις πραγματικές συνθήκες της τάξης. Τέλος, πολλές από αυτές τις απόψεις, οδηγίες κ.λπ. έχουν διαμορφωθεί στο πλαίσιο συζητήσεων στον ιστότοπο agathi.pbworks.com.

Το Β θέμα των εξετάσεων

Το Β θέμα είναι το πιο πολύπλοκο διότι:

- αποτελείται από τρία διαφορετικά ερωτήματα και το ένα από τα τρία μπορεί να διαιρείται σε δύο υποερωτήματα
- αφορά το 40% της συνολικής βαθμολογίας, επιμερισμένο στα ερωτήματα: **αλλιώς τα δύο από τα τρία ερωτήματα του Β θέματος ισοδυναμούν, το καθένα, με το Α αλλά και με το Γ θέμα** (15 μονάδες).
- προβλέπεται ένα μεγάλο εύρος ερωτήσεων, αφού ελέγχονται ποικίλες ικανότητες του/της υποψηφίου:
  - να αντλεί πληροφορίες από τα κείμενα αναφοράς
  - να κατανοεί – ερμηνεύει τα κείμενα αναφοράς
  - να αξιολογεί και να κρίνει ιδέες και απόψεις
  - να ανταποκρίνεται σε φαινόμενα και ζητούμενα γραμματικοσυντακτικά, δομικά/οργανωτικά, σημασιολογικά κ.λπ.
  - να αξιοποιεί θεωρητικό υλικό από τα εγχειρίδια παλαιότερα και νεότερα (τα τεύχη του Έκθεση – Έκφραση, το γλωσσάρι, τη Γραμματική του Γυμνασίου κ. ά)
- κάποια από τις ερωτήσεις μπορεί να είναι κλειστού τύπου (Σ/Λ, πολλαπλής επιλογής) με ή χωρίς τεκμηρίωση από τα κείμενα αναφοράς

Σύμφωνα με το ΦΕΚ 4134/09-09-2021 (αξιολόγηση)

Το δεύτερο θέμα σχετίζεται με τα μη λογοτεχνικά κείμενα και αναλύεται σε τρία ερωτήματα, διαφορετικά μεταξύ τους, με δυνατότητα κάποιο/κάποια από αυτά να είναι κλειστού τύπου και με ενδεχόμενη αιτιολόγηση της απάντησης. Ένα από αυτά μπορεί να διαιρείται σε δύο υποερωτήματα.

Τα ερωτήματα σχετίζονται με:

α) την αξιοποίηση του πλαισίου των κειμένων (κοινωνικού, ιστορικού, πολιτιστικού, του χώρου και του χρόνου) με σκοπό την κατανόηση των λόγων και των ενεργειών των υποκειμένων (ατομικών και συλλογικών) που αναφέρονται στα κείμενα, και των σχέσεων μεταξύ τους,

β) τον εντοπισμό και την ερμηνευτική προσέγγιση σκοπών, στάσεων, βασικών θέσεων και προθέσεων του/ των συντάκτη/συντακτών των κειμένων, καθώς και την τεκμηρίωση της βασικής ιδέας του κειμένου,

γ) την αξιολόγηση της συνάφειας ιδεών, επιχειρημάτων, τίτλων, υπότιτλων, εικόνων κ.ά. με

μια θέση, άποψη ή ζήτημα που θέτει το κείμενο και της αποδεικτικής τους αξίας,

δ) τον εντοπισμό και τη συσχέτιση συγκεκριμένων κειμενικών δεικτών που οργανώνουν το κείμενο ως σημασιοδοτημένη κατασκευή -δηλαδή, οι μαθητές/-τριες να εντοπίζουν μέσα στο κείμενο δείκτες (π.χ. λεξιλόγιο, ρηματικά πρόσωπα, στίξη, εκφραστικά μέσα, τρόπους σύνταξης, κ.ά.) και να αναγνωρίζουν τη λειτουργία τους στο κείμενο,

ε) την αναγνώριση και την ερμηνευτική προσέγγιση του τρόπου σύνδεσης και οργάνωσης ιδεών, προτάσεων, παραγράφων ή διαφόρων σημειωτικών τρόπων σε ένα κείμενο, αφού λάβουν οι μαθητές και οι μαθήτριες υπόψη το επικοινωνιακό πλαίσιο και τα κοινωνικά συμφραζόμενα,

στ) τη σύγκριση των μη λογοτεχνικών κειμένων ως προς τις θέσεις, τον τρόπο πραγμάτευσης του θέματος, την πειστικότητα, την αποτελεσματική μετάδοση του νοήματος κ.α.

Το δεύτερο θέμα βαθμολογείται με 40 μονάδες, που επιμερίζονται σε κάθε ερώτημα ανάλογα με τη βαρύτητα τους (15+15+10). Τα υποερωτήματα, επίσης, βαθμολογούνται ανάλογα με τη βαρύτητά τους.

A. Προσθέτουμε επιλεκτικά –που σημαίνει όχι εξονυχιστικά- ενδεικτικές εκφωνήσεις ερωτημάτων για το 2^ο θέμα σύμφωνα με συμπληρωματικές οδηγίες του ΥΠΑΙΘ (Ιανουάριος 2020 και Οκτώβριος 2020

1. Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις αποδίδουν ορθά απόψεις του συγγραφέα του κειμένου; (Σ ή Λ). Να τεκμηριώσεις κάθε απάντησή σου παραθέτοντας σχετικά αποσπάσματα από το κείμενο.
2. Στη 2η παράγραφο η συγγραφέας φαίνεται ότι θέλει να π.χ. καταγγείλει. Να επιλέξετε στο κείμενο τρεις (3) κειμενικούς δείκτες που υποστηρίζουν αυτή την επιδίωξη και να εξηγήσετε την επιλογή σας.
3. Αν ο σκοπός του συγγραφέα είναι να εναισθητοποιήσει τον/την αναγνώστη/τρια του για το πρόβλημα, πώς το επιτυγχάνει; Για την απάντησή σας να παρατηρήσετε τα σημεία στίξης και τα σχήματα λόγου στη σημασία των λέξεων που επιλέγει ο συγγραφέας. Για να τεκμηριώσετε την απάντησή σας να αναφερθείτε με δύο (2) παραδείγματα από το κείμενο στα σημεία στίξης και με τρία (3) παραδείγματα στα σχήματα λόγου που υποστηρίζουν τον σκοπό του συγγραφέα
4. Να ξαναγράψετε ολόκληρη την τέταρτη (4η) παράγραφο του άρθρου μεταφέροντας σε πλάγιο λόγο τα λόγια της Χ που βρίσκονται σε ευθύ λόγο. Τι κερδίζει ή τι χάνει το κείμενο με την αλλαγή αυτή ως προς την πειστικότητά του;
5. Ο συγγραφέας ισχυρίζεται στη 2η παράγραφο: «.....». Να καταγράψεις όλους τους τρόπους πειθούς που αξιοποιεί. Θεωρείς ότι τελικά καταφέρνει να σε πείσει; Να δικαιολογήσεις την απάντησή σου αξιολογώντας την πειστικότητα καθενός από τους τρόπους πειθούς που χρησιμοποιεί η συγγραφέας.
6. Να παρουσιάσεις την οργάνωση του επιχειρήματος στην 1η παράγραφο του κειμένου. (π.χ. Ισχυρίζεται ..... και στηρίζει τον ισχυρισμό της με τη χρήση ενός παραδείγματος/ και στη συνέχεια αιτιολογεί τον ισχυρισμό της.....)
7. Στο παρακάτω απόσπασμα χρησιμοποιεί ο συγγραφέας το α' ενικό πρόσωπο. Να μετασχηματίσετε το κείμενο χρησιμοποιώντας το γ' ενικό πρόσωπο. Τι αλλάζει π.χ. ως προς το ύφος;
8. Τι πετυχαίνει η αρθρογράφος με τη χρήση του ερωτήματος στην 3η παράγραφο ως προς την οργάνωση του κειμένου και ως προς την αντίδραση του αναγνώστη;
9. Ο ομιλητής εμφανίζεται πολύ βέβαιος για τις απόψεις του. Με ποιες εγγλίδσεις, με ποια σχήματα λόγου, με ποιες επιλογές στο λεξιλόγιο δείχνει τη βεβαιότητά του; Να αναφέρετε από ένα παράδειγμα μέσα από το κείμενο για κάθε μια από τις παραπάνω γλωσσικές επιλογές του συγγραφέα. Συμμερίζετε τη βεβαιότητά του; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
10. Πόσο βέβαιη δείχνει η συγγραφέας του άρθρου για αυτά που παρουσιάζει; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας κάνοντας αναφορά στους τρόπους και τα μέσα πειθούς που αξιοποιεί και στις γλωσσικές επιλογές. Να παρουσιάσετε από ένα παράδειγμα μέσα από το κείμενο για κάθε ένα από τα παραπάνω.
11. Σχετικά με την κατάσταση που παρουσιάζει η δημοσιογράφος στην 4η παράγραφο, πώς θα μπορούσε κάποιος να αμφισβητήσει το άρθρο;
12. Τι εννοεί με τη φράση «.....» η συγγραφέας; Να αποδώσετε το νόημα που δίνετε σε 40-50 λέξεις.

13. Το κείμενο χαρακτηρίζεται για τη μεταφορική χρήση του λόγου και το προσωπικό ύφος, όπως ταιριάζει σ' ένα στοχαστικό δοκίμιο. Να μετατρέψετε το συγκεκριμένο απόσπασμα αξιοποιώντας την κυριολεκτική χρήση του λόγου, κάνοντας το ύφος πιο επίσημο. Υποθέστε ότι το κείμενό σας αποτελεί μέρος μιας εισήγησης σε μια ημερίδα του σχολείου.

14. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα η συγγραφέας πιθανολογεί για την εξέλιξη της τεχνολογίας. Για ποιον λόγο, κατά τη γνώμη σου, έκανε αυτή την επιλογή;

15. Στην 4η παράγραφο ο συγγραφέας διατυπώνει ένα ακόμη επιχείρημα για την υποστήριξη της θέσης του. Πόσο πειστικό είναι το επιχείρημά του; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.

16. Ποια νομίζετε ότι είναι η πρόθεση του συγγραφέα στη συγκεκριμένη παράγραφο του κειμένου; Πώς ο τρόπος με τον οποίο επέλεξε να αναπτύξει την παράγραφο υπηρετεί την πρόθεση αυτή;

17. Να δείξετε τη νοηματική σχέση που έχει ο τίτλος με το υπόλοιπο κείμενο.

18. Βρες δύο γλωσσικές επιλογές στην τέταρτη παράγραφο με τις οποίες ο συντάκτης επιδιώκει να κάνει τον δείκτη να προσέξει το παράδειγμα που παραθέτει. Πώς το παράδειγμα αυτό συνδέεται με το θέμα του κειμένου και την πρόθεσή του;

19. Ποια στάση φαίνεται να έχει ο συντάκτης του κειμένου απέναντι στην παράδοση; Εντόπισε δύο χωρία στα οποία το ύφος του λόγου του είναι ειρωνικό και διερεύνησε αν αυτή του η επιλογή συνδέεται με τη θέση που εκφράζει στο σύνολο του κειμένου.

20. Νομίζεις ότι ο τίτλος του κειμένου είναι κατάλληλος, για να αποδώσει το περιεχόμενό του;

21. Ποιο επικοινωνιακό αποτέλεσμα δημιουργεί, κατά τη γνώμη σου, η επανάληψη της λέξης ... στη δεύτερη παράγραφο του κειμένου και ποια η σχέση της με το θέμα του κειμένου και την πρόθεση του συντάκτη του;

Θα προσπαθήσουμε, λοιπόν, να δώσουμε οδηγίες με βάση τα παραδείγματα των συμπληρωματικών οδηγιών του ΥΠΑΙΘ. Αυτά εξειδικεύουν τα πέντε από τα έξι σημεία που παρουσιάζονται στο ΦΕΚ αξιολόγησης. Εκείνο που λείπει αφορά «τη σύγκριση των μη λογοτεχνικών κειμένων ως προς τις θέσεις, τον τρόπο πραγμάτευσης του θέματος, την πειστικότητα, την αποτελεσματική μετάδοση του νοήματος κ.α.». Το ότι παραλείπεται δεν σημαίνει ότι καταργείται ως πιθανό ερώτημα, καθώς ως δραστηριότητα συμπεριλαμβάνεται στις οδηγίες διδασκαλίας. Θα αρχίσουμε, λοιπόν, από αυτό.

I. Σύγκριση κειμένων

Σε μια τέτοια ερώτηση πρέπει να διαβαστεί πολύ καλά η εκφώνηση, τι ζητείται δηλαδή να συγκριθεί. Γιατί άλλο πράγμα είναι η σύγκριση θέσεων και άλλο η «αποτελεσματικότητα» ή η «πειστικότητα» των κειμένων.

1. Ως προς τη σύγκριση θέσεων καλό είναι οι μαθητές να βρουν και να διατυπώσουν με ακρίβεια τη θέση καθενός από τα συγκρινόμενα κείμενα.
2. Με βάση τις θέσεις θα κρίνουν αν οι συγγραφείς συμφωνούν, διαφωνούν, σε μερικά συμφωνούν και σε άλλα διαφωνούν κ.λπ.
3. Η κρίση για τη συμφωνία ή διαφωνία (μερική ή συνολική) πρέπει να τεκμηριώνεται με αναφορές στα εξεταζόμενα κείμενα. Οι αναφορές πρέπει να είναι κατάλληλες και σχετικές με την απάντηση
4. Εάν υπάρχει όριο λέξεων πρέπει να είναι σεβαστό. Σε αυτή την περίπτωση επιλέγονται τα κυριότερα σημεία των κειμένων.

II. Αποτελεσματικότητα του ή των κειμένων

Ο όρος είναι αρκετά ρευστός, δεν αποσαφηνίζεται στο γλωσσάρι και στα νέα ΠΣ. Ωστόσο αναφέρεται σε διάφορα σημεία των ισχυόντων εγχειριδίων της Έκθεσης – Έκφρασης. Με δεδομένο ότι ο όρος «αποτελεσματικότητα» δεν είναι όρος της γλωσσολογίας περιοριζόμαστε

να δεχτούμε ότι ένα κείμενο είναι αποτελεσματικό όταν εκπληρώνει, σε ικανοποιητικό βαθμό, ορισμένα κριτήρια. Στην πραγματικότητα κάθε σύνολο λέξεων μπορεί να είναι κείμενο, χωρίς όμως να είναι εξίσου αποτελεσματικό.

Σύμφωνα με τα σχολικά εγχειρίδια τόσο πιο αποτελεσματικό είναι ένα κείμενο ανάλογα με το πόσο¹:

- Χρησιμοποιεί ορθά τη γλώσσα (συνοχή και συνεκτικότητα)
- Υιοθετεί το κατάλληλο ύφος, δηλαδή λεξιλόγιο, επίπεδο ύφους (οικείο – επίσημο) ανάλογα με το θέμα, την περίσταση επικοινωνίας, τους δέκτες και το πλαίσιο/ συνθήκες (καταστασιακότητα, διακειμενικότητα).
- Έχει το κατάλληλο περιεχόμενο ανάλογα με τις προθέσεις του συγγραφέα (να εξηγήσει, να πείσει, να ευαισθητοποιήσει κ.λπ.) και τον επιτρεπτό όγκο νέων πληροφοριών. Οι «νέες» πληροφορίες δεν μπορούν να είναι πάρα πολλές ούτε ελάχιστες· και στη μία και στην άλλη περίπτωση παύει το κείμενο να είναι αποδεκτό και άρα αποτελεσματικό (πληροφορητικότητα, προθετικότητα).
- Γίνεται αποδεκτό από τους δέκτες στους οποίους απευθύνεται (αποδεκτότητα). Στην ουσία αποδεκτό είναι ένα κείμενο όταν συνδυάζει τα προηγούμενα. Δηλαδή κατάλληλους δείκτες συνοχής, συνεκτικότητα ιδεών (την επίγνωση των εξωκειμενικών γνώσεων που πρέπει να έχει ο αναγνώστης), τη συνάφεια με άλλα κείμενα, την περίσταση / κατάσταση, τις πραγματικές συνθήκες μέσα στις οποίες παράγεται, την επάρκεια και καταλληλότητα των πληροφοριών, τις προθέσεις / σκοπούς του συγγραφέα. Όταν όλα αυτά υπάρχουν το κείμενο αποκτά νόημα για τον δέκτη- γίνεται αποδεκτό. Αν και διαφορετικοί δέκτες μπορούν να δείξουν διαφορετική αποδοχή για το ίδιο κείμενο.

III. Πειστικότητα του ή των κειμένων (παραδείγματα ερωτήσεων 5, 15)

Η πειστικότητα ενός κειμένου έχει να κάνει με τα επιχειρήματα / ισχυρισμούς που διατυπώνει ο/η συγγραφέας. Πρόκειται για άτυπη επιχειρηματολογία και δεν κρίνεται με τα κριτήρια της τυπικής λογικής. Καλό, ωστόσο, είναι να ελέγχονται:

- οι τρόποι με τους οποίους προσπαθεί να πείσει: λογική, συναίσθημα και ήθος.
- πόσο αποδεκτές είναι οι όποιες προκειμένες χρησιμοποιεί για να φτάσει στο συμπέρασμά του, πόσο αποδεκτό είναι το υλικό του. Το πόσο αποδεκτό είναι το υλικό εξαρτάται και από το δέκτη / κοινό, τις στάσεις, τις αντιλήψεις τους.
- πόσο σχετικές/ συναφείς είναι οι προκειμένες με το συμπέρασμα.
- πόσο επαρκείς σε στοιχεία είναι οι προκειμένες ώστε να εξαχθεί το συμπέρασμα.
- το πλήθος και η ποιότητα των τεκμηρίων.

Επαναλαμβάνουμε ότι η πειστικότητα ενός επιχειρήματος δεν πρέπει να συγχέεται με την τυπική και λογική ορθότητά του.

---

¹ Πρόκειται στην ουσία για τα κριτήρια κειμενικότητας που καθιερώθηκαν από την επιστήμη τη δεκαετία του 1980 και σύμφωνα με το περίφημο μοντέλο Beaugrande και Dressler είναι επτά: συνοχή, συνεκτικότητα, πληροφορητικότητα, προθετικότητα, καταστασιακότητα, διακειμενικότητα, αποδεκτότητα,

IV. Ερωτήσεις σχετικά με τον τίτλο του κειμένου (παραδείγματα ερωτήσεων 17, 20)

Γενικότερα, ένας τίτλος είναι επιτυχής εάν συνδυάζει ποικίλα χαρακτηριστικά, π.χ.:

- πρωτοτυπία
- συντομία
- αντιπροσωπευτικότητα ως προς το περιεχόμενο του κειμένου
- συνδυασμό σημειωτικών επιλογών (μέγεθος, γραμματοσειρά κ.λπ)
- κατάλληλες γλωσσικές επιλογές και στίξη (π.χ. αν περιέχει αριθμούς, ερώτηση, εντυπωσιακές λέξεις /εκφράσεις)
- εάν διεγείρει την επιθυμία του αναγνώστη να διαβάσει το κείμενο

V. Ερωτήσεις λεξικογραμματικές (παραδείγματα ερωτήσεων 3, 4, 7, 8, 9, 10, 13, 18, 21, 22)

Αυτές αφορούν τις ποικίλες εκφραστικές επιλογές του συγγραφέα και ενδέχεται να συσχετίζονται με τις επικοινωνιακές του προθέσεις. Εδώ ανήκουν ερωτήσεις σχετικές με:

- το ρηματικό πρόσωπο
- την έγκλιση και τη σύνταξη, ανάλογα αν θέλει να δείξει βεβαιότητα, μετριασμό της βεβαιότητας, αν θέλει να εκφράσει ορισμένη κρίση/υπόθεση ή να επιβάλει/ να προτρέψει/ κ.λπ.
- την επιλογή ρηματικής ή ονοματικής σύνταξης
- τις λεκτικές επιλογές, τις λειτουργίες της γλώσσας (ιδίως την αναφορική / κυριολεκτική και την ποιητική/ μεταφορική) και το ύφος (οικείο ή επίσημο).
- τα εκφραστικά μέσα που χρησιμοποιεί: σχήματα λόγου, εικόνες, στίξη, ειρωνεία
- την αναζήτηση συνώνυμων λέξεων και εκφράσεων με τον παράλληλο μετασχηματισμό σε πιο οικείο ή πιο επίσημο επίπεδο ύφους
- τη σύνταξη (παράταξη ή υπόταξη/ μικροπερίοδο ή μακροπερίοδο λόγο, ασύνδετο ή πολυσύνδετο) και το ύφος (καθημερινό ή επίσημο/ απλό ή λόγιο) που σχετίζεται με αυτήν
- την επιλογή της ενεργητικής ή παθητικής σύνταξης, τη μετατροπή από τη μία στην άλλη και τη διαφορά στη μεταξύ τους σημασία
- τη μετατροπή από ευθύ σε πλάγιο λόγο
- τη χρήση των ρητορικών ερωτήσεων

Ειδικότερα για τις ρητορικές ερωτήσεις και την ειρωνεία:

α) Οι ρητορικές ερωτήσεις (παραδειγμα ερώτησης 8)

Η ρητορική ερώτηση ή ρητορικό σχήμα είναι ερώτηση που, ουσιαστικά, δεν περιμένει απάντηση ή η απάντηση είναι αυτονόητη (αυτό δεν σημαίνει ότι «απαγορεύεται» να υπάρχει απάντηση). Πρόκειται για υφολογική επιλογή που χρησιμοποιείται πολύ συχνά στον δημόσιο λόγο, γραπτό ή προφορικό. Ο ομιλητής ή ο συγγραφέας μπορεί να απαντά ή όχι την ερώτηση, ανάλογα με τις προθέσεις του. Γενικώς αξιοποιείται για να:

διεγείρει τα συναισθήματα του αποδέκτη

αφυπνίσει και να προβληματίσει

εκφράσει απορία, ειρωνεία, αμφιβολία, αποδοκιμασία, υπόδειξη, συμβουλή, ισχυρή απόφαση

προσελκύσει την προσοχή του δέκτη

β) Η ειρωνεία (παραδειγμα ερώτησης 19)

Πρόκειται για υφολογικό στοιχείο/ εκφραστικό τρόπο κατά το οποίο ένας ομιλητής χρησιμοποιεί λέξεις ή φράσεις με περιεχόμενο εντελώς αντίθετο από αυτό που εννοεί, για να

χλευάσει ή να περιπαίξει, να ψέξει, να εκφράσει έντονη αγανάκτηση. Έχει ευρύτατη εφαρμογή και μακρά ιστορία (π.χ. σωκρατική ειρωνεία, ρητορική, δραματική, σεξτηρική ειρωνεία κ.λπ). Σε γενικές γραμμές η ειρωνεία σημαίνει ασυμφωνία ή δυσαρμονία ανάμεσα στις λέξεις και στη σημασία τους, ανάμεσα στις πράξεις και στα αποτελέσματά τους, ανάμεσα στα φαινόμενα και στα πράγματα. Ειδικότερα η λεκτική ειρωνεία επιτυγχάνεται με τη χρήση λέξεων αντίθετα από αυτό που πραγματικά σημαίνουν, με λεκτικές επιλογές αταίριαστες με το κείμενο και τα συμφραζόμενά του.

Ορισμένες τεχνικές πέρα από την επιλογή λέξεων αταίριαστων με το νόημα και τα συμφραζόμενα: κατηγορία μέσω επαίνου, έπαινος μέσω κατηγορίας, υποκριτική συμφωνία, υπονοούμενα / αποσιωπήσεις, υπερτονισμός / μεγαλοποίηση, υποκρισία / προσποίηση κ.ά.

Τονίζουμε ότι δεν υπάρχουν «έτοιμες» απαντήσεις για όλες τις παραπάνω περιπτώσεις. Πολλές φορές η πρωτοτυπική/ αρχική σημασία που δίνει το λεξικό ή η γραμματική διαφοροποιείται ανάλογα με το κείμενο και τα συμφραζόμενά του. Για παράδειγμα το α' ενικό πρόσωπο μπορεί πρωτοτυπικά να σημαίνει οικειότητα ή εξομολογητικό τόνο, αλλά σε ένα επιστημονικό ή πολιτικό κείμενο μπορεί να δηλώνει απλώς την ευθύνη του συγγραφέα. Σε τέτοια περίπτωση η απάντηση «δηλώνει την οικειότητα» μπορεί να ακούγεται α-νόητη. Ανάλογη περίπτωση είναι η λειτουργία της παρένθεσης (ερώτηση σχετική με τη στίξη): ό,τι περιέχεται σε αυτή δεν είναι πάντα μη σημαντική πληροφορία, μπορεί να περιέχεται πληροφορία – σχόλιο διευκρινιστικό, προσθήκη αναγκαία για το κείμενο.

Σε κάθε περίπτωση το **πώς** (οι γλωσσικές επιλογές, η μορφή) σχετίζεται στενά με το **τι** (το περιεχόμενο, το νόημα).

Επομένως, οι ορθές απαντήσεις προϋποθέτουν να έχει κατανοήσει ο αναγνώστης / μαθητής πολύ καλά το κείμενο.

VI. Η οργάνωση του κειμένου (παράδειγμα ερώτησης 16)

Τα ποικίλα κείμενα οργανώνονται διαρθρώνονται με ποικίλους τρόπους. Άλλα έχουν αυστηρή και λογική οργάνωση και άλλα πιο ελεύθερη. Μπορεί να ζητηθεί η οργάνωση του κειμένου

- προκειμένου για λογικά οργανωμένα κείμενα τα μέρη τους: πρόλογος ή εισαγωγή / κύριο μέρος / επίλογος· το κύριο μέρος μπορεί να περιέχει επιμέρους ενότητες
- στα πιο ελεύθερα κείμενα: το θέμα, οι ιδέες γύρω από αυτό, η σύνδεσή τους
- η οργάνωση παραγράφου και ο σκοπός που αυτή επιτελεί
- οι δείκτες συνοχής του κειμένου, ο τρόπος διάρθρωσης των ιδεών, οι περίφημες διαρθρωτικές λέξεις

VII. Ερωτήσεις κατανόησης και ερμηνείας (παραδείγματα ερωτήσεων 2, 3, 11, 12, 14, 15, 16, 19)

Γενικότερα σε αυτές τις ερωτήσεις μπορεί να ζητηθεί να εντοπιστούν:

- οι σκοποί, οι προθέσεις του συγγραφέα
- οι απόψεις του συγγραφέα
- ο εντοπισμός της θέσης που παίρνει
- οι ισχυρισμοί, τα επιχειρήματα και τα τεκμήρια που χρησιμοποιεί
- ο συσχετισμός των ιδεών με το κοινωνικό - ιστορικό - πολιτισμικό πλαίσιο (οπότε μπορεί να αξιοποιηθεί και το εισαγωγικό σημείωμα –εάν υπάρχει- αλλά και κειμενικές αναφορές)

VIII. Κλειστές ερωτήσεις κατανόησης (παράδειγμα 1)

Σε περίπτωση ερωτήσεων ΣΩΣΤΟΥ/ΛΑΘΟΥΣ ή πολλαπλής επιλογής, πιθανότατα θα ζητηθεί να τεκμηριώσει ο μαθητής την απάντησή του. Το αίτημα της τεκμηρίωσης μπορεί να τεθεί με δύο τρόπους:

- να τεκμηριώσετε παραθέτοντας σχετικά αποσπάσματα από το κείμενο.
- να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.

Πιθανότερος τρόπος είναι ο πρώτος. Ο μαθητής πρέπει να επιλέξει το καταλληλότερο απόσπασμα, αυτό που ταιριάζει περισσότερο στην απόφασή του. Στην περίπτωση που το απόσπασμα δεν είναι απολύτως σαφές, αν και είναι το καταλληλότερο, μπορεί να προστεθεί μια πολύ συνοπτική εξήγηση της επιλογής.

Στην περίπτωση που ζητηθεί αιτιολόγηση και πάλι πρέπει ο μαθητής να φροντίσει να είναι σαφής, ακριβής και συνοπτικός, όχι περιττά φλύαρος.

IX. Ανοιχτές ερωτήσεις κατανόησης (παράδειγμα 12)

Σε αυτές τις ερωτήσεις η απάντησή πρέπει να είναι σαφής και ακριβής, πλήρης στο βαθμό που επιτρέπει το όριο των λέξεων. Ο μαθητής πρέπει να φροντίσει να μην αντιγράψει ή παραφράσει το κείμενο, αλλά να γράψει την άποψή /σχολιό του με δικά του λόγια.

B. Ερωτήσεις, συμβατές με το 2ο θέμα, περιέχονται και σε ποικίλα θεσμικά κείμενα.

Ενδεικτικά ήταν 4 κριτήρια που δημοσιεύτηκαν από το ΙΕΠ τον Νοέμβριο του 2020².

1^ο κριτήριο

B1. Αν και τα δύο κείμενα (Κείμενο 1 και Κείμενο 2) ξεκινούν από διαφορετικές αφητηρίες και έχουν διαφορετική πρόθεση, εντούτοις συμφωνούν σε μια από τις σημαντικότερες λειτουργίες της παιδείας. Να παρουσιάσετε το σημείο σύγκλισης με αναφορές στα κείμενα (60-80 λέξεις). **Μονάδες 10**

B2. «Έχω πολλούς φίλους που ενδεχομένως διαθέτουν σχεδόν τις ίδιες ικανότητες με μένα αλλά για λόγους που δεν καταλαβαίνω πραγματικά, δεν τα κατάφεραν.» Λαμβάνοντας υπόψη σας το κοινωνικό πλαίσιο, όπως αυτό αποτυπώνεται στο Κείμενο 2, ποιοι νομίζετε ότι είναι αυτοί οι λόγοι; **Μονάδες 15**

B3. Ο συντάκτης του Κειμένου 1 επιλέγει να διατυπώσει την κατακλείδα της τρίτης παραγράφου ερωτηματικά: «Η απόκτηση των γνώσεων, η ανάδειξη των δεξιοτήτων, η εκπαίδευση υψηλού επιπέδου, οι μεταπτυχιακές σπουδές και οι καλές δουλειές θα είναι στην Ελλάδα το αποκλειστικό προνόμιο των εύπορων οικογενειών;»

α) Με ποιες διαπιστώσεις καταλήγει σε αυτή την κατακλείδα; (μονάδες 8)

β) Τι επιτυγχάνει ο συγγραφέας διατυπώνοντας την κατακλείδα με ερωτηματικό τρόπο; (μονάδες 7) **Μονάδες 15**

2^ο κριτήριο

B1. Να επαληθεύσετε ή να διαψεύσετε, με βάση το Κείμενο 1, τις παρακάτω προτάσεις, γράφοντας δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση τη λέξη Σωστό ή Λάθος (μονάδες 10). Να τεκμηριώσετε τη θέση σας με μία (1) αναφορά στο κείμενο για κάθε απάντηση (μονάδες 5).

² Τα κείμενα των κριτηρίων μπορείτε να τα δείτε εδώ:

<https://drive.google.com/file/d/16r73P3rBbaolmMks1LPCq2KX-by4LtdJ/view>

α. Γεγονότα και χαρακτηριστικά του 21ου αιώνα δημιουργούν συνειρμούς με αντίστοιχα των μεσαιωνικών χρόνων.

β. Η νέα τάξη πραγμάτων έχει ανθρωποκεντρικό προσανατολισμό.

γ. Ο νέος ουμανισμός δίνει έμφαση στον μορφωτικό και παιδευτικό ρόλο της εκπαίδευσης.

δ. Η διαρκής οικονομική ανάπτυξη δεν αποτελεί στόχο του νέου ουμανισμού.

ε. Ο συγγραφέας εκφράζει τη βεβαιότητά του για τον ρόλο του νέου ουμανισμού ως αντίβαρου στην παγκοσμιοποίηση. **Μονάδες 15**

B2. Ο Δ. Τζιόβας στην 1η παράγραφο του κειμένου του σημειώνει: «Ενίοτε γίνεται λόγος για νέο μεσαίωνα με ποικίλες αφορμές.» Πώς τεκμηριώνει αυτή την αναφορά; Να δώσετε την απάντησή σας σε 60-70 λέξεις, αξιοποιώντας στοιχεία της παραγράφου. **Μονάδες 10**

B3. Πώς κατά τη γνώμη σας λειτουργεί το σημείο στίξης που κυριαρχεί στην τελευταία παράγραφο του Κειμένου 1; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας, λαμβάνοντας υπόψη σας και τη θέση της παραγράφου στο κείμενο. **Μονάδες 15**

3^ο κριτήριο

B1. Να αξιολογήσετε:

α. την επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα του τίτλου του Κειμένου 1 (μονάδες 5)

β. τη σχέση του τίτλου αυτού με το θέμα του κειμένου και τη θέση που φαίνεται να παίρνει για αυτό ο αρθρογράφος (μονάδες 10). **Μονάδες 15**

B2. Ο Ρόμπερτ Πεν, απαντώντας στη δεύτερη ερώτηση (Κείμενο 2), χρησιμοποιεί το α' ενικό, το β' ενικό και το α' πληθυντικό πρόσωπο. Σε ποιους λόγους οφείλεται, κατά τη γνώμη σας, η διαφοροποίηση του προσώπου των ρημάτων στη συγκεκριμένη απάντηση; **Μονάδες 15**

B3. Να συγκρίνετε τα Κείμενα 1 και 2 ως προς τον βαθμό της βεβαιότητας με την οποία εκφράζει τις απόψεις του ο ομιλητής καθενός από αυτά. Στη σύγκριση αυτή να λάβετε υπόψη το εκάστοτε επικοινωνιακό πλαίσιο. **Μονάδες 10**

4^ο κριτήριο

B1. Ο τίτλος του Κειμένου 1 αποδίδει, κατά τη γνώμη σας, επιτυχώς το περιεχόμενό του; Να τεκμηριώσετε τη θέση σας. **Μονάδες 15**

B2. Το Κείμενο 1 έχει πληροφοριακό/ενημερωτικό χαρακτήρα. Να το επιβεβαιώσετε με αναφορά σε δύο (2) στοιχεία του κειμένου. **Μονάδες 10**

B3. Ποια είναι η βασική ιδέα της απάντησης που δίνει ο Θανάσης Δρίτσας στην 3η ερώτηση της δημοσιογράφου; Πώς κρίνετε τη γνώμη αυτή; Τεκμηριώστε τη θέση σας (100-120 λέξεις). **Μονάδες 15**

Γ. Ερωτήσεις 2^{ου} θέματος από τις πανελλαδικές εξετάσεις³

Τέλος, αξίζει να δούμε και τα θέματα στα οποία εξετάστηκαν μαθητές/τριες στις πανελλαδικές 2020 και 2021

Πανελλαδικές 2020

B1. Να επαληθεύσετε ή να διαψεύσετε, με βάση τα Κείμενα 1 και 2, τις παρακάτω προτάσεις, γράφοντας στο τετράδιό σας δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση τη λέξη Σωστό ή Λάθος. Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με αναφορές στα κείμενα:

α. Ο συγγραφέας του Κειμένου 1 διαβάξει λογοτεχνία κυρίως γιατί αυτή σχετίζεται με τις επαγγελματικές του υποχρεώσεις.

β. Ο συγγραφέας του Κειμένου 1 συνήθιζε να διαβάξει προγραμματισμένα.

³ Τα θέματα μπορείτε να τα βρείτε εδώ: <https://drive.google.com/file/d/16dxox4tS-bis8joAFPmcP3fc9JPm5359/view?usp=sharing>

- γ. Το «γράφειν» στο Κείμενο 2 χρησιμοποιείται κυριολεκτικά σε όλο το κείμενο.
δ. Το «γράφειν» στο Κείμενο 2 δεν συνδέεται με ιστορικά και επιστημονικά επιτεύγματα.
ε. Σύμφωνα με τα Κείμενα 1 και 2 τόσο η αναγνωστική όσο και η συγγραφική δραστηριότητα παρηγορούν τον άνθρωπο. **Μονάδες 10**

B2. α. Ο σκοπός του συγγραφέα του Κειμένου 1 είναι να ευαισθητοποιήσει στο ζήτημα της λογοτεχνικής ανάγνωσης. Πώς το επιτυγχάνει; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας αναφέροντας από το κείμενο δύο (2) σημεία στίξης και δύο (2) σχήματα λόγου. Να προσδιορίσετε για το καθένα τη λειτουργία του (μονάδες 8).

β. Ποια είναι η επικοινωνιακή λειτουργία του ερωτήματος στην 5η παράγραφο του Κειμένου 2 «Γιατί όλοι ... εαυτό του;» (μονάδες 7). **Μονάδες 15**

B3. Λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο της τρίτης παραγράφου του Κειμένου 2 («Πλάσματα ... γράφουν») να εξηγήσετε πώς ο άνθρωπος κατά τον συγγραφέα κερδίζει τη μάχη με τον χρόνο (60-70 λέξεις). Μονάδες 15

Πανελλαδικές 2020 θέματα επαναληπτικών

B1. Με βάση το Κείμενο 1, να επαληθεύσετε ή να διαψεύσετε τις παρακάτω προτάσεις, γράφοντας στο τετράδιό σας δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση τη λέξη Σωστό ή Λάθος.

α. Η πόλη των Τρικάλων εξαρχής τηρούσε όλες τις προϋποθέσεις, ώστε να εξελιχθεί σε έξυπνη πόλη.

β. Τα Τρίκαλα ήδη έχουν ενταχθεί σε πρόγραμμα έξυπνων σπιτιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την παρακολούθηση της υγείας των ηλικιωμένων πολιτών.

γ. Η καθημερινότητα των πολιτών έχει βελτιωθεί σημαντικά από την ψηφιακή αναβάθμιση της πόλης.

δ. Όλοι οι κάτοικοι είδαν με θετική ματιά τις πρωτοβουλίες για χρήση τεχνολογίας στην πόλη.

ε. Οι τεχνολογικές καινοτομίες έχουν επηρεάσει και τον επαγγελματικό προσανατολισμό των μαθητών της πόλης. **Μονάδες 10**

B2. Στο Κείμενο 2 ποιος είναι ο βασικός ισχυρισμός του Στέφανου Τραχανά στην απάντηση της δεύτερης ερώτησης «θεωρώ... κανόνες»; (μονάδες 8) Πώς η επιλογή της αναλογίας συμβάλλει στη στήριξη αυτής της βασικής θέσης; (μονάδες 7) **Μονάδες 15**

B3. α. Να εξηγήσετε στο Κείμενο 1 τη λειτουργία ως προς το επικοινωνιακό τους αποτέλεσμα: της διπλής παύλας (– έχει 82.000 κατοίκους –) και των διπλών εισαγωγικών («Για παράδειγμα, όταν ρώτησα έναν μαθητή τι θα κάνει μετά το τέλος της σχολικής χρονιάς, μου είπε: “Θα γίνω γιατρός, αλλά γιατρός ρομποτικής”»). (μονάδες 8)

β. Ποια είναι η σχέση του τίτλου του Κειμένου 1 «Τρίκαλα, μια άλλη πόλη...» με το περιεχόμενο του κειμένου; (μονάδες 4) Θεωρείτε ότι υπάρχει σχόλιο; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας (μονάδες 3). **Μονάδες 15**

Πανελλαδικές 2021

B1. Να επαληθεύσετε ή να διαψεύσετε, με βάση το Κείμενο 1, τις παρακάτω περιόδους λόγου, γράφοντας στο τετράδιό σας, δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε περίοδο, τη λέξη Σωστό ή Λάθος:

α. Προτού αμφισβητηθεί η έννοια της προόδου, οι άνθρωποι έβλεπαν με αισιοδοξία το μέλλον.

β. Κατά την τελευταία κρίση, κλονίστηκε η πίστη στο παρόν.

γ. Σύμφωνα με την έρευνα, το 47% δήλωσε ότι στο μέλλον θα μειωθεί η ανεξέλεγκτη παραπληροφόρηση.

δ. Δεν επαληθεύτηκαν ποτέ ιστορικά τα πολύ απαισιόδοξα ή τα πολύ αισιόδοξα σενάρια για την πορεία του ανθρώπου.

ε. Το παρόν δεν μας επιτρέπει πλέον να οραματιστούμε το μέλλον. **Μονάδες 10**

B2. α. Να γράψετε δύο τίτλους που να αποδίδουν το περιεχόμενο του Κειμένου 2, έναν με κυριολεκτική κι έναν με μεταφορική χρήση της γλώσσας (μονάδες 8).

β. Τι επιδιώκεται με τη χρήση στατιστικών στοιχείων στο Κείμενο 1 (μονάδες 3) και τι με την εκτεταμένη χρήση μαρτυριών στο Κείμενο 2 (μονάδες 4); **Μονάδες 15**

B3. Πρόθεση της συντάκτριας του Κειμένου 1, στην τελευταία παράγραφο

«Όμως το παρόν... μπορούμε να κάνουμε;», είναι να ευαισθητοποιήσει τους/τις αναγνώστες/αναγνώστριες. Να αναφέρετε τρεις (3) διαφορετικές γλωσσικές επιλογές με τις οποίες επιτυγχάνει τον στόχο της, παραθέτοντας τα αντίστοιχα χωρία (μονάδες 6), και να εξηγήσετε τη λειτουργία της καθεμιάς από αυτές στο κείμενο (μονάδες 9). **Μονάδες 15**

Πανελλαδικές 2021 Θέματα επαναληπτικών

B1. Με βάση τα Κείμενα 1 ή/και 2, να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω περιόδους λόγου ως σωστές ή λανθασμένες, γράφοντας στο τετράδιό σας δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση τη λέξη Σωστό ή Λάθος (δεν χρειάζεται να αναφέρετε συγκεκριμένο χωρίο κειμένου) :

α. Ο Β. Καραποστόλης στο Κείμενο 1 διακρίνει την ψυχαγωγία από τη διασκέδαση.

β. Σύμφωνα με το Κείμενο 1, η έμπνευση που προσφέρει η μουσική αρκεί από μόνη της να χτίσει έναν καλύτερο κόσμο.

γ. Σύμφωνα με το Κείμενο 1, το τραγούδι ενισχύει το ομαδικό πνεύμα.

δ. Σύμφωνα με το Κείμενο 2, η πεζοπορία στη χώρα της είναι για τη Μ. Ευθυμίου πιο δυνατή βιωματική εμπειρία από τα ταξίδια της σε άλλες χώρες.

ε. Σύμφωνα με το Κείμενο 2, το τραγούδι και ο χορός αποτελούν αποκλειστικά πηγές χαράς και ψυχικής επαφής. **Μονάδες 10**

B2. Στο Κείμενο 1 κυριαρχεί το α' πληθυντικό πρόσωπο, ενώ στο Κείμενο 2 το α' ενικό πρόσωπο. Να εξηγήσετε τις συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές, λαμβάνοντας υπόψη για καθεμία απ' αυτές την πρόθεση του πομπού και το είδος του κειμένου. **Μονάδες 15**

B3. α. Στη 2η παράγραφο «Η απάντηση έρχεται... ποτέ δεν γίνονται» του Κειμένου 1, ο συγγραφέας παραθέτει τον μύθο του Αμφίωνος.

Να αναφέρετε δύο διαφορετικούς μεταξύ τους στόχους αυτής της επιλογής του συγγραφέα. (μονάδες 12)

β. Ποια νοηματική σχέση δηλώνουν οι παρακάτω διαρθρωτικές λέξεις / λεκτικά σύνολα του Κειμένου 1, οι οποίες είναι σημειωμένες με έντονη γραφή: Ωστόσο, Όπως, Έτσι ώστε (μονάδες 3). **Μονάδες 15**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

Τροποποίηση της με αρ. πρωτ. 107268/Δ2/03-07-2019 Υ.Α. (Β' 2881) ως προς τον τρόπο εξέτασης του μαθήματος «Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία» της Γ' τάξης ΓΕΛ Αρ. Πρωτ. 124892/Δ2 02-08-2019.

Τεύχος Β' 4441/03.12.2019 ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ 50091.

Οδηγίες για τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας και των Αρχαίων Ελληνικών στη Γ' τάξη Ημερήσιου Γενικού Λυκείου και Γ' και Δ' τάξεις Εσπερινού Γενικού Λυκείου για το σχολικό έτος 2020-2021 Αρ. Πρωτ. 134046/Δ2/06.10.2020 με τις εκεί ρουμπρίκες αξιολόγησης.

Για το μάθημα της «Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας» Συμπληρωματικές οδηγίες ΥΠΑΙΘ 9/1/2020 Αθήνα, 09-01-2020 Αρ. Πρωτ. 2376/Δ2

Για το μάθημα της «Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας» Συμπληρωματικές οδηγίες ΥΠΑΙΘ 134046/Δ2/06.10.2020

<http://iep.edu.gr/el/graf-b-yliko/geniko-lykeio>

http://iep.edu.gr/images/IEP/Modules/Sj_K2_Extra_Slider/Fakeloi_Ylikou/Neoelliniki-Glossa_G-Lykeiou_Fakelos-Ekpaideutikou.pdf

http://www.iep.edu.gr/images/IEP/Modules/Sj_K2_Extra_Slider/Fakeloi_Ylikou/Neoelliniki-Glossa_G-Lykeiou_Fakelos-Ylikou_Diktya-Keimenon.pdf

<http://politropi.greek-language.gr/>

Κόχιλα, Ι., Κυριακουλάκη, Α., Μουντάνου, Ρ. (2019). *Νεοελληνική Γλώσσα, Γ' Λυκείου*. Αθήνα: Πολύτροπη Αρμονία.

www.agathi.pbworks.com